

Куцик Катерина Володимирівна
старший викладач кафедри цивільно-
правових дисциплін Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА НЕДОТОРКАНІСТЬ ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ

Кожна людина так чи інакше є частиною суспільства, у якому проживає, працює і розвивається. Жити у суспільстві і не рахуватися із ним, його загальноприйнятими нормами – неможливо. В ідеалі, особисте життя кожної людини повинно гармонійно взаємодіяти із її життям суспільним. Втім, саме особисте життя є найбільш вразливим для можливих протиправних посягань. Зважаючи на це, держава за допомогою законодавчого інструментарію забезпечує умови, при яких саме це суспільство може стати сприятливим середовищем для життя людини та при яких члени суспільства відчуватимуть себе захищеними.

Право людини на недоторканність особистого життя та обов'язок його забезпечення державою офіційно проголошено у міжнародно-правових актах, серед яких Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. (ст. 12), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ст. 8), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. (ст. 17), Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. (ч. 1 ст. 16), Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 р. (ст. 7). В Основному Законі нашої держави – Конституції України – у ст. 32 також закріплене право на охорону особистого життя громадян від незаконного втручання. Відповідні правові норми містить і Цивільний кодекс України. Так, у ст. 301 закріплені гарантії недоторканності особистого життя особи та його таємницю.

«Особистим життям» особи прийнято вважати її поведінку поза межами виконання нею різноманітних суспільних обов'язків, тобто поведінку і діяльність у сфері сімейних, побутових, особистих, інтимних та інших стосунків, що звільнена від «тягаря

суспільних інтересів», спрямована на досягнення особистої мети та задоволення власних потреб [1, с. 504]. Однак, єдиного підходу до визначення цього поняття серед представників вітчизняної наукової доктрини немає. Зокрема, питанням тлумачення та забезпечення права на недоторканність особистого життя присвячено праці багатьох вітчизняних дослідників, серед яких О. В. Басай [2], Т. І. Дудаш [3], А. В. Кардаш [4], І. В. Михайленко [5], С. Т. Мішуровська [6], О. З. Панкевич [7], В. В. Породько [8], О. В. Стогова [9], В. О. Серьогін [10], В. С. Сивухін [11], О. І. Нагнічук [12]. Така ситуація зумовлена застосуванням поряд із поняттям «особисте життя» поняття «приватне життя» - як у актах національного законодавства (наприклад, Кримінальний кодекс України), міжнародних документах (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 р.), так і правозастосовчій практиці Європейського Суду прав людини (наприклад, рішення у справі «Норріс проти Ірландії» (Norris v. Ireland) [13]. Зважаючи на викладене, деякі науковці, посилаючись на важливість уніфікації законодавства, наголошують на необхідності використання в нормативно-правових документах визначення «приватне життя» [10], а, наприклад, Ю. В. Кириченко взагалі пропонує внести зміни до ст. 32 Конституції України, замінивши означення «особисте» на «приватне» [14].

Варто відзначити, що в контексті права на особисте життя розглядають також надану особі й гарантовану державою можливість контролювати інформацію про самого себе, не допускати розголошення відомостей особистого характеру. Конституція України (ст. 32) гарантує недопустимість збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. І, звичайно, такі обмеження слушні, оскільки йдеться про права особи, можливі подробиці її інтимного життя, інформацію, розголошення якої може негативно вплинути на її родинний стан, сферу діяльності тощо.

У ст. 11 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. визначено, що відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно

ідентифікована є інформацією про особу – її персональними даними, та відноситься до інформації з обмеженим доступом. До таких відомостей належать дані про національність особи, її освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата та місце народження. Водночас, у ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію» вказано, що «...конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень». Виходячи із викладеного, до конфіденційної інформації, яка підлягатиме правовій охороні, може відноситися не лише інформація, що визначена як конфіденційна у ст. 11 Закону (щодо національності, освіти, місця народження та проживання тощо), а й інші дані, які, на думку фізичної особи, потребують захисту та можуть вважатися конфіденційними (наприклад, номер мобільного телефону, електронна пошта тощо). Також, до такого виду інформації, яка підлягає правовій охороні, прийнято відносити інформацію професійного характеру (лікарська таємниця (ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р.), нотаріальна таємниця (ст. 8 Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р.), таємниця усиновлення (ст. 226 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 р.), таємниця сповіді, довіреної священнослужителю тощо). При цьому законодавець зауважує, що конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом (ст. 21 Закону України «Про інформацію»). Окрім того, сама особа має право на вільний доступ до інформації, яка стосується її особисто, крім випадків, передбачених законом (ст. 11 Закону України «Про інформацію»).

Ратифікація Верховною Радою України 6 липня 2010 р. Конвенції Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» (1981 р.) та Додаткового протоколу до неї стали підтвердженням того, що Україна зобов'язалася забезпечити дотримання прав і свобод людини, передбачених ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та гарантованих ст. 32 Конституції України. З метою реалізації взятих на себе зобов'язань Верховною

Радою України було прийнято Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 р. Цим Законом повноваження щодо контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних покладено на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також створено Департамент у сфері захисту персональних даних Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

У ст. 2 вказаного Закону визначено поняття «персональні дані», яке повністю відповідає поняттю «інформація про фізичну особу (персональні дані)», яке закріплене у ст. 11 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. Стаття 5 Закону України «Про захист персональних даних» конкретизує, які саме персональні дані можуть бути об'єктами такого захисту. Зокрема, зазначається, що персональні дані можуть бути віднесені до конфіденційної інформації про особу законом або відповідною особою – тобто перелік даних, які вважатимуться персональними для певної особи, може бути ширшим, аніж, до прикладу, той, що визначений Законом України «Про інформацію». Водночас, законодавець уточнює, що певна інформація щодо особи, яка дозволяє її ідентифікувати як таку, не відноситься до конфіденційної та, відповідно, не підлягає захисту відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» (наприклад, дані, що стосуються здійснення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень; персональні дані, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, оформленій за формою, визначеною відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» - крім відомостей, визначених Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р.; інформація про отримання у будь-якій формі фізичною особою бюджетних коштів, державного чи комунального майна, крім випадків, передбачених ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р.).

Захист персональних даних та, відповідно, безпека особистого життя – ключові права людини, охорона яких закріплена на законодавчому рівні. Тож якщо Конституцією України закріплене право вільно збирати, зберігати,

використовувати і поширювати інформацію (ст. 34), все ж воно обмежується у тому випадку, якщо така інформація про особу є конфіденційною (ст. 32). Відповідну правову норму містить і Цивільний кодекс України, у ст. 302 якого встановлено недопустимість збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди.

Однак, незважаючи на увагу з боку суспільства та держави до питання недоторканності особистого життя в цілому та гарантій захисту персональних даних зокрема все ж мають місце непоодинокі випадки порушень у цій сфері. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, розвиток комп'ютерних систем, цифровізація процесів і надання різного роду послуг у електронній формі зумовлюють передання та обробку значного масиву інформації, що стосується конкретної особи, в тому числі конфіденційної, у електронному вигляді розпорядникам такої інформації. З кожним роком кількість персональних даних, які генеруються різними електронними сервісами, додатками зростає все більше. Крім того, різноманітні канали зв'язку (до прикладу месенджери), які стали буденністю в житті людей, не завжди гарантують збереженість персональних даних, які передаються в процесі комунікації (як приклад, масова розсилка sms- та e-mail-повідомлень від компаній, послугами яких особа раніше не користувалася).

Показовою в цьому контексті є історія з мобільними додатками типу «Getcontact», «Truecaller» тощо, які юзери почали масово використовувати, щоб дізнатись як і хто у кого записаний в контактах. В обмін на це додатку передавалась, зокрема, інформація з власної адресної/телефонної книги користувача. Таким чином дані про номери телефонів та імена/прізвища абонентів розповсюджувались поза їх волею та без їхньої згоди. В окремих випадках це призводило навіть до розголошення лікарської таємниці, коли лікарі записували поряд з іменем пацієнта його діагноз, а потім інформацію з цієї адресної/телефонної книги міг побачити будь-який користувач додатку [15]. Ще одним прикладом вразливості системи безпеки захисту персональних даних є викриття правоохоронними органами осіб, у розпорядженні яких була конфіденційна

інформація про понад 32 млн. громадян країни, яку вони розповсюджували на одному із ринків столиці [16].

З огляду на викладене бачимо, що захист персональних даних залежить не тільки від правових норм, закріплених законодавчими актами, але і від обізнаності громадян із своїми основними правами під час надання інформації на збирання, обробку та зберігання персональних даних, способами їх захисту.

Цивільне законодавство України передбачає право особи на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Так, ст. 275 Цивільного кодексу України передбачено право на захист свого особистого немайнового права від протиправних посягань інших осіб. При цьому закріплюється право на відшкодування завданої майнової та (або) моральної шкоди (ст. 280 Кодексу).

Порушення законодавства про захист персональних даних тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Зокрема, Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачена відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних (ст. ст. 188-39, 188-40). Відповідальність за порушення недоторканності приватного життя передбачає і кримінальне законодавство (ст. ст. 182, 361-2 Кримінального кодексу України).

Формально, в Україні створена система захисту персональних даних, проте існує нагальна потреба в уточненні положень законодавства щодо порядку обробки персональних даних та у посиленні відповідальності розпорядників такої інформації за порушення у даній сфері.

З 25 травня 2018 р. у країнах Європейського Союзу почали застосовуватися положення Регламенту Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 р. про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних (General Data Protection Regulation) [17], який набув чинності ще 24 травня 2016 р. Ним було запроваджено нові принципи обробки персональних даних та встановлено нові гарантії їх захисту. Також передбачено підвищення рівня безпеки персональних даних, обмеження можливості використання хмарних сховищ для розміщення персональних даних, загальне

підвищення рівня приватності, запровадження більш суворих правил до згоди на опрацювання персональних даних.

Відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС Україна взяла на себе зобов'язання удосконалити національне законодавство про захист персональних даних з метою приведення його у відповідність до згаданого Регламенту. На даний час розроблений проект Закону «Про захист персональних даних», щодо якого отриманий Правовий висновок Спільного проекту Європейського Союзу та Ради Європи «Європейський Союз та Рада Європи працюють разом задля посилення операційної спроможності Омбудсмана у сфері захисту прав людини» від 16 жовтня 2020 р., який містить рекомендації щодо узгодження тексту законопроекту зі стандартами Ради Європи та ЄС.

Зважаючи на це, а також виклики часу, які породжують нові проблеми у сфері захисту особистого життя людини, зокрема надійності збереження її персональних даних, першочерговими повинні стати заходи, спрямовані на виконання положень згаданого вище Регламенту через відображення відповідних правових норм в українському законодавстві. Саме законодавче закріплення дієвих механізмів захисту конфіденційної інформації про особу стане ще однією гарантією реалізації конституційного права на недоторканність особистого життя.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 5-те вид., перероб. і допов. / за ред. О. В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2013. Т. I. 832 с.

2. Басай О. В. Неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя як загальна засада цивільного законодавства України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2013. № 2(8). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13bovtzu.pdf> (дата звернення: 26.05.2021)

3. Дудаш Т. І. Баланс інтересів людини та суспільства як основоположний принцип тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Європейським судом з прав людини. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матеріали XVIII регіональної науково-практичної

конференції, 26-27 січня 2012 року. Львів: Юридичний факультет ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. С. 20-22.

4. Кардаш А. В. Конституційно-правовий захист інформації про особу (порівняльно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2019. 244 с.

5. Михайленко І. В. Право людини на недоторканність приватного життя: поняття, аспекти, механізми реалізації: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Харків, 2014. 231 с.

6. Міщуровська С. Т. Міжнародно-правовий захист права на приватне життя (сучасна практика): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2011. 21 с.

7. Панкевич О. З. Право на приватність: царина незалежності особи. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2017. № 2. С. 47–56

8. Породько В. В. Право на недоторканність особистого життя людини: проблема термінології. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 146–149

9. Стогова О. В. Особисте життя людини: проблема визначення поняття. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1(10). С. 6–10

10. Сergygin V. O. Право на недоторканість приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія. Харків: ФІНН, 2010. 608 с.

11. Сивухін В. С. Конституційне право людини і громадянина на невтручання в їх особисте і сімейне життя та його забезпечення органами внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2007. 238 с.

12. Нагнічук О. І. Співвідношення права на свободу вираження щодо публічних осіб та права на повагу до приватного та сімейного життя публічних осіб у практиці Європейського Суду з прав людини. *Наукові записки НаУКМА*. 2015. Т. 168. Юридичні науки. С. 73–76

13. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Норріс проти Ірландії» (Norris v. Ireland) від 26 жовтня 1988 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57547%22%7D> (дата звернення: 26.05.2021)

14. Кириченко Ю. В. Конституційне закріплення права на невтручання в особисте і сімейне життя в Україні та європейських

держав: порівняльно-правовий аналіз. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 5. С. 34–40

15. Персональні дані онлайн: проблеми регулювання та перспективи захисту. *Реанімаційний пакет реформ*: веб-сайт. URL: <https://gpr.org.ua/news/personal-ni-dani-onlayn-problemy-rehuliuвання-ta-perspektyvy-zakhystu/> (дата звернення: 26.05.2021)

16. Збут конфіденційної інформації стосовно 32 млн громадян – викрито двох братів. *Офіс Генерального прокурора*: веб-сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=294470 (дата звернення: 26.05.2021)

17. Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27.04.2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 26.05.2021)

Кучер Віталій Орестович

*завідувач кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
Львівського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент*

НЕПОРУШНІСТЬ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Власність – складне і багатогранне поняття, яке виражає всю сукупність суспільних відносин: економічних, соціальних, правових, політичних, національних, морально-етичних, релігійних тощо. Право власності є основою та гарантією існування й розвитку громадянського суспільства.

Влучно зазначає вітчизняний вчений-конституціоналіст В. Речицький, що власність слід розглядати поряд зі свободою та демократією як одну з аксіом конституціоналізму [1].

Як зазначає В. В. Остапенко закріплення права власності у ст.41 Конституції України на рівних позиціях з такими основоположними правами, як право на життя, на свободу та